

Boekbesprekingen

BROWN R., FERGUSON J., LAWRENCE M. & LEES D. 1992. *Tracks & Signs of the Birds of Britain and Europe. An identification Guide*. Chistopher Helm & Black, Londen. 232 p. ISBN 0.7136.3523.1. Prijs £14.99.

Vijf jaar na het verschijnen van de eerste druk is er nu een tweede druk van dit bijzondere boek verschenen. Eigenlijk is dit boek speciaal bestemd voor vogelaars die gewend zijn regelmatig te voet het veld in te gaan. Want degenen die gewend zijn vanuit een auto te opereren, zullen niet veel meer "tracks & signs" van vogels aantreffen dan platgereden kadavers van vogels op het asfalt. En die behandelen de auteurs niet. Bijna alle andere sporen en aanwijzingen die vogels als bewijzen van hun aanwezigheid kunnen achterlaten, worden echter wel behandeld. Aan bod komen pootafdrukken, oude nesten, braakballen, keutels, schedels en natuurlijk veren. En zeer grondig. Hoofdmoot van het dertig pagina's tellende en royaal geïllustreerde hoofdstuk over pootafdrukken is een determineersleutel, waarmee men zelfs kan uitkomen op de sporen van soorten als Monniksgier, Purperkoet en Sneeuwuil. Vervolgens is er een hoofdstuk, voorzien van kleurplaten, waarin sporen die foeragerende vogels achterlaten worden behandeld, zoals genuttigde noten, aangevretten bessen, steltlopersnavelsporen in slik en prooiresten van roofvogels. Bij het hoofdstuk over braakballen en keutels zijn per kenmerkend type de foto's en de verklarende tekst naast elkaar gezet. Hierdoor kan de uitgave zich als een direct determineerboek laten gebruiken. Het hoofdstuk over de veren neemt de meeste ruimte in beslag. Per behandelde soort wordt gewerkt met een verenkaart en een doordacht schema zodat bij de vondst van een veer opgespoord kan worden van welke vogel deze afkomstig is. Vijfenvertig voortreffelijke kleurenplaten, zodanig gegroepeerd dat de meest op elkaar lijkende veren bij elkaar staan, ondersteunen de tekst.

Het bezit van *Tracks & Signs* vormt zeker een uitdaging het boek zowel in binnen- als buitenland uit te proberen. Dat kan, want naar goed Brits uitgeversgebruik is het weer een uitgave voor "Britain and Europe". – Gerard L. Ouweneel

BEZZEL E. & PRINZINGER R. 1990. *Ornithologie*. Eugen Ulmer, Stuttgart. 552 p. ISBN 3.8001.2597.8. Prijs DM 88,-.

De meer serieuze vogelboeken vallen grofweg in drie hoofdgroepen uiteen: systematische werken (o.a. veldgidsen, atlanten, handboeken), thematisch boeken (gewijd aan onderwerpen als vogeltrek of voortplanting) en algemene werken die de ornithologie in de volle breedte behandelen. Laatstgenoemde kunnen encyclopedisch van aard zijn of de diverse onderwerpen worden hoofdstuksgewijs behandeld. Van de encyclopedische werken zijn de bekendste de Britse *Dictionary of birds* (Campbell & Lack 1985, Poyser) en *The Audubon Society Encyclopedia of North American birds* (Terres 1980, Knopf). Deze boeken zijn vooral geschikt om snel iets te kunnen opzoeken. Tot de tweede categorie behoren het inmiddels enig-

zins verouderde *Fundamentals of ornithology* (van Tyne & Berger 1959, Dover) en *Ornithology* (Gill 1990, Freeman). Het hier besproken boekwerk *Ornithologie* behoort ook tot deze categorie. Het betreft een tweede, herziene en sterk uitgebreide editie van de oorspronkelijke uitgave uit 1977. Auteurs zijn de bekende Duitse ornithologen Einhard Bezzel, leider van het Institut für Vogelkunde (Garmisch-Partenkirchen), en Roland Prinzinger, hoogleraar in de fysiologie aan de Universiteit van Frankfurt. We kunnen ontzag hebben voor wetenschappers die naast hun reguliere werkzaamheden nog tijd vinden voor het schrijven van dergelijke omvangrijke boekwerken. Dat is nog even wat anders dan een artikel schrijven voor een tijdschrift als *Limosa*.

Het boek is onderverdeeld in 27 hoofdstukken en omvat verder een literatuurlijst, een index van vogelnamen en een onderwerpenregister. Het is misschien wat saai om alle hoofdstuktitels op te sommen, maar het geeft wel een goede indruk van de onderwerpen die aan bod komen (tussen haakjes aantal pagina's): Algemeine Kennzeichen der Vögel (3), Fortbewegung (29), Haut und Hautdrüsen (9), Feder und Gefieder (16), Mäuser und Gefiederfolge (8), Kreislaufsysteme und Blut (11), Atmungssystem (8), Hormonsystem (9), Nervensystem (15), Sinnesorgane (17), Ernährung und Verdauung (34), Exkretion (13), Energiehaushalt und Temperaturregulation (27), Verhalten (25), Lautäußerungen (16), Fortpflanzung (17), Entwicklung (18), Populationsbiologie (27), Wanderungen (29), Fossilgeschichte und Evolution (11), Klassifikation (14), Verbreitung (10), Parasiten und Krankheiten (14), Vogelschutz (16), Ornithologie als biologische Wissenschaft (18) en Vogelhaltung (4). Ongeveer de helft van het boek gaat over morfologie en fysiologie. De hoofdstukken zijn weer onderverdeeld in paragrafen en subparagrafen met titels als "Schlagfreies Fliegen" en "Artareale und ihre Dynamik", waarvan de omvang varieert van enkele zinnen tot enkele pagina's. In de tekst zijn belangrijke begrippen vet gedrukt.

Een boek als dit kan op twee manieren worden gebruikt: als leerboek of als naslagwerk. Over de bruikbaarheid als leerboek durf ik geen oordeel te vellen, hoewel er weinig reden is om aan de kwaliteit te twijfelen. Wel heb ik te doen met de student die de enorme hoeveelheid informatie in zich moet opnemen. Wat mag van dit boek als naslagwerk worden verwacht? Ik nam de proef op de som en zocht met behulp van inhoudsopgave en index enkele willekeurige onderwerpen op: reuk, vliegsnelheid, braakballen, K-strategie, bastaarderingszone en rode lijst. In het hoofdstuk over de zintuigen is een paragraaf gewijd aan de reuk. Het reukorgaan wordt behandeld, maar slechts van weinig soorten is bekend dat ze een goed reukvermogen hebben. Wat betreft vliegsnelheden stelt het boek niet teleur: het onderwerp wordt weliswaar in de lopende tekst niet behandeld, maar een tabel geeft prestaties van 62 soorten. Braakballen worden onder de werking van de maag behandeld en genoemd als methode voor voedselanalyse (niet alleen bij uilen maar ook bij vissen en insectenetters). K-strategie staat niet in het register, maar is vetgedrukt snel te vinden onder Populatiodynamiek; de verklaring is summier (aanpassing aan de capaciteit van de leefomgeving). Naar uitleg over het verschijnsel bastaarderingszone zoekt men tevergeefs; de

term wordt slechts terloops genoemd onder het soortsbegrip. Rode lijst en de criteria daarvoor worden beknopt behandeld; tabellen afgeleid van de Duitse lijst en uit "*Birds to watch*" (1988) geven een indruk van orden/families met veel bedreigde soorten. Veel begrippen zijn in dit boek terug te vinden, maar de uitleg is soms erg kort. Dit is geenszins bedoeld als kritiek maar is inherent aan de thematische opbouw. De tekst is bondig geformuleerd waardoor het soms wat moeilijk lezen is hetgeen vooral komt door de veelvoud van termen en begrippen die over de lezer wordt uitgestort. Dat neemt echter niet weg dat dit een uitstekend boek is dat rijkelijk is voorzien van figuren en zwart-wit foto's (311) en tabellen (110). In de tekst ontbreken verwijzingen (behalve ter verantwoordiging van figuren en tabellen); in de literatuurlijst zijn de titels per hoofdstuk gerangschikt. Het onderwerpenregister is uitgebreid met meer dan 3600 ingangen, maar enkele paginaverwijzingen bleken niet te kloppen. Het boek is netjes verzorgd en stevig gebonden zodat het is toegerust op veelvuldig gebruik. Van harte aanbevolen voor iedereen die zich nader wil verdiepen in de biologie van vogels. – *Eduard R. Osieck*

BIRKHEAD T. R. 1991. *The Magpies*. Poyser, London. 320 p. ISBN 0.85661.067.4. Prijs £18.00.

Van de zwartsnavelige ekster *Pica pica* zijn 13 ondersoorten bekend, verspreid over het noordelijk halfrond. De geelsnavelige ekster *Pica nuttalli* broedt alleen in Californië. De laatstgenoemde soort, de Noord Amerikaanse *P. p. hudsonia* en de Westeuropese *P. p. pica* zijn de hoofdpersonen in dit boek.

Tim Birkhead is een eksterfanaat in hart en nieren. Sinds 1977 leidt hij in Sheffield een nog steeds actieve onderzoeksgroep. Daarnaast ging hij naar Noord-Amerika, Scandinavië, Frankrijk, Spanje en Marokko om er achter te komen hoe eksters zich daar gedragen. Het enthousiasme waarmee hij Engelse, Amerikaanse en Spaanse onderzoekers aanvuurt, is in het gehele boek terug te vinden. Birkhead is een kei in het bedenken van listen en experimenten om dit meestal zo schuwe dier te vangen en gade te slaan. Het boek is dan ook doorspekt met anekdotes die zeer herkenbaar zijn voor wie zelf in eksters geïnteresseerd is.

De hoeveelheid literatuur over eksters is de laatste decade explosief toegenomen, met name in West-Europa en Noord-Amerika. In dit boek is van die nieuwe literatuur voor het eerst een samenvatting te vinden. De gegevens zijn echter duidelijk vanuit een persoonlijke visie geselecteerd en behandeld.

Het boek is thematisch van opzet: het behandelt verschillende aspecten van sociaal en reproductief gedrag en binnen elk thema worden achtereenvolgens *Pica pica pica*, *P. p. hudsonia* en *P. nuttalli* besproken. Het boek is voor corviden-wetenschappers natuurlijk een must. Voor amateurs is het boek echter ook zeer de moeite waard. De leesbaarheid wordt bevorderd doordat veel statistisch materiaal in een appendix wordt gepresenteerd. In de tekst worden zoveel mogelijk onderzoeksresultaten gevisualiseerd (96 grafieken en schematische tekeningen en 35 tabellen), terwijl 46 zwart-wit foto's (kleur hoeft niet echt bij eksters) en de bijzonder fraaie eksterportretten van David Quinn de tekst ondersteunen.

Na de verschillende ondersoorten en eksteronderzoekers te hebben geïntroduceerd, volgt Birkhead de ekster

tijdens de levenscyclus. De vestiging van territoria, het sociaal gedrag van broedparen en niet-broeders en vooral de reproductie (van nestbouw tot jongenverzorging) worden zeer gedetailleerd beschreven. Het materiaal is hoofdzakelijk door de Sheffieldse onderzoeksgroep aangedragen. Sommige onderwerpen, zoals bijvoorbeeld het verstoppertje en terugvinden van voedsel, zijn in Noord-Amerika nauwelijks en door Birkhead & Co juist uitvoerig geanalyseerd. Het effect van voedsel (met of zonder experimenteel bijvoeren) op eileg, eigrootte en overleving van de pullen wordt overzichtelijk en in detail besproken. Hierbij komen alle onderzoeken in Europa en Noord-Amerika aan bod die op dit facet gericht waren. Het vergaren van voedsel, daar draait alles om! Dat is de boodschap die in dit boek (en in Sheffield!) sterk benadrukt wordt.

De last die eksters van kraaien en andere roofvijanden ondervinden, blijft in dit boek door enige veronachtzaming van Duitse, Zwitserse, Italiaanse en Nederlandse literatuur enigszins onderbelicht. Ook paarband en partnerkeuze zijn vooral vanuit de Sheffieldse "gewoonte" beschreven. Hierbij wordt veel aandacht geschonken aan buitenechtelijke copulaties en het dumpen van eieren in andermans nest, daarbij voorbijgaand aan de voordelen van partner- en plaatstrouw. En dat terwijl het belang van een kwalitatief goed territorium juist overduidelijk is aangevoeld!

In een afsluitend hoofdstuk worden de drie besproken *Pica*'s onderling vergeleken en worden functionele mechanismen bediscussieerd. Zo wordt een goed beeld opgebouwd voor de lezer die op reis naar eksters wil kijken. Voor de eksterpluizer die alle literatuur op een weegschaal legt, zijn deze portretten geflatteerd; vooral binnen *Pica pica pica* en *P. p. hudsonia* zijn uit het boek zelf al verschillen en zelfs tegenstellingen in gedrag te destilleren, die niet altijd verklaard (kunnen) worden. Niet voor niets bevat de slotzin een oproep aan alle professionele en amateur-eksterkijkers: "*Get out into the field and try to fill some of these gaps.*" Na het lezen van dit boek is het moeilijk om niet gelijk aan de slag te gaan! – *Gert Baeyens*

DIRKSE G. M. & VAN LAAR V. (red.) 1992. *Arke-mheen te Velde, landschap, flora & fauna van de polder Arkemheen*. KNNV-uitgeverij, Eindhoven. 189 p. ISBN 90.5011.059.2. Te bestellen door overmaking van f44,- (f39,50 + verzendkosten) op postbank 13028 t.n.v. KNNV-uitgeverij te Eindhoven onder vermelding van NB 57 Arkemheen.

Gehuld in een glimmendzwarte harde kافت met daarop een schitterende foto van baltsende Kemphanen (Flip de Nooyer) heeft de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging een boek uitgegeven over het open poldergebied gelegen langs de kust van de voormalige Zuiderzee bij Nijkerk.

Door de Veldbiologische Werkgroep Gelderse Vallei en Eemland werd in de jaren zeventig begonnen met het min of meer systematisch verzamelen van gegevens op het gebied van mossen, paddestoelen, vaatplanten, vissen, amfibieën, vogels en zoogdieren. Twintig jaar later heeft deze inspanning geleid tot deze publikatie. Op overzichtelijke wijze wordt door twaalf auteurs ingegaan op het ontstaan van het landschap, de bewoningsgeschiedenis, de flora en de fauna.

Degenen die uitsluitend geïnteresseerd zijn in de ornithologische waarden van het gebied, moeten zich tevreden stellen met twee hoofdstukken (samen goed voor 25 pagina's). Over de rijke broedvogelstand van Polder Arkemheen wordt door Leo van den Bergh, Dick Jonkers en Teus Slagboom verslag gedaan. Voor liefhebbers van tijdreeksen wordt van het Weidevogelreservaat Polder Arkemheen (SBB, 105 ha) een overzicht gegeven van de broedvogelstand in de periode 1961-85. Helaas ontbreken gegevens over de jaren na 1985, juist een periode waarin de weidevogelstand in het algemeen steeds meer onder druk is komen te staan. Verdwenen als broedvogel zijn Roerdomp, Woudaapje, Kokmeeuw en Visdief; teruglopende aantallen werden vastgesteld bij acht soorten, waaronder Zomertaling, Kemphaan en Rietzanger. Daar tegenover staat een toename bij soorten als Bruine Kiekendief, Krakeend en Kuifeend.

In het hoofdstuk "Watervogels op het Nijkerker- en Nuldernaauw" wordt door Arnold Brinkman verslag gedaan van tellingen in twaalf winters (1972-85). In dit gebied vertoeven elke winter zo'n 10 000 vogels voor kortere of langere tijd. Het gaat daarbij vooral om zwem-eenden (Wilde Eend en Smient). Deze vogels zoeken 's nachts hun voedsel op de natte graslanden in de polder en gebruiken de randmeren overdag als rustplaats. Een tekortkoming in dit boek is toch wel het ontbreken van een hoofdstuk over de Kleine Zwaan, een soort waarvoor Polder Arkemheen één van de belangrijkste overwinteringsgebieden van West-Europa vormt.

Polder Arkemheen is nu nog een fraai, open graslandgebied. Hoe lang dat nog zal voortduren, is zeer de vraag. Wanneer net als in de aangrenzende Eempolder boerderijen verplaatst zullen worden en de grondwaterstand verder verlaagd wordt, kan dit boek als een fraai "In Memoriam" worden beschouwd. Het boek is beslist een aanrader voor iedereen die in weidevogels geïnteresseerd is. De hoofdstukken die niet over vogels gaan, laten zien dat een goede weidevogelstand vaak één facet is van een bijzonder rijk gebied. – *Frank E. de Roder*

KLOSOWSCY G., KLOSOWSCY S. & KLOSOWSCY T. 1991. *Ptaki biebrzanskich bagien* (The birds of Biebrza's marshes). KSAT, Warschau. 294 p. ISBN 83.00.03405.6. Prijs DM 148.

De Biebrza-moerassen in NO-Polen. Voor veel vogelaars een gebied om van te watertanden en een geliefd vakantieoed. Het 90 km lange rivierdal van de meanderende Biebrza kan worden beschouwd als het laatste, vrijwel ongeschonden overblijfsel van de vele uitgestrekte rivierveenmoerassen die in Midden- en West-Europa en ook in Nederland voorkwamen. Door de veelzijdigheid aan biotopen en doordat grote delen in het voorjaar langdurig onder water staan, is het planten- en dierenleven in vele opzichten uniek. Namen als Zwarte Ooievaar, Kwartelkoning, Kraanvogel, Poelsnip, Grutto, Witvleugelstern, Grauwe Kiekendief, Schreeuwarend en Waterrietzanger zeggen eigenlijk al genoeg.

Voor vogelaars is het lastig om aan achtergrondinformatie over het gebied te komen. De Poolse taal en publicaties in voor ons weinig toegankelijke vaktijdschriften zijn daaraan mede debet. Het onlangs verschenen boek *The birds of Biebrza's marshes* is een Poolse poging om in deze leemte te voorzien. De eerste indruk is die van een fraai uitgevoerd, lijvig plaatwerk met veel nestfoto's. Een

nadere beschouwing doet vermoeden dat het boek toch wel iets meer is dan dat. In het eerste hoofdstuk wordt summier ingegaan op het gebied zelf. Daarna volgen twaalf hoofdstukken waarin per hoofdstuk steeds een belangrijke vogelgroep of soort aan bod komt: snippen, Grutto, Kraanvogel, Wulp, Korhoen, Kemphaan, kiekendieven, zangvogels, Velduil, Witvleugelstern, vogels van de natte bossen (waaronder Zwarte Ooievaar en Witgatje), en roofvogels. Het laatste deel schetst kort de beschermingsproblematiek van het gebied. Door de landbouwkundige ontwikkelingen sinds "de omwenteling" neemt de extensieve hooiwinning in het gebied af. Het open mozaïekpatroon verdwijnt daardoor, zodat het gebied langzaam maar zeker dichtgroeit. Soorten als Poelsnip, Grutto en Waterrietzanger zijn daar zeker niet bij gebaat.

De tekst is drietalig (Pools, Engels en Duits). In de opmaak is hiermee rekening gehouden door de vertalingen in drie kolommen naast elkaar te presenteren. Het Engels doet wat stutelig aan en is niet altijd correct. Dat met "Large Curlew" de Curlew (Wulp) wordt bedoeld, en dat "singing birds" songbirds zullen zijn, zal echter voor een ieder duidelijk zijn. Opmerkelijk is ook dat de Engelse teksten soms aanzienlijk korter zijn dan de Duitse. De geboden informatie blijkt over het algemeen toch wel hetzelfde.

Wat meer wetenschappelijke input had het boek ongetwijfeld meer cachet gegeven. Wie op zoek is naar aantallen en andere detailinformatie vindt deze namelijk niet. Men moet het boek dan ook vooral zien als een aardige maar algemene, soms wat anekdotisch aandoende inleiding over de vogels van een uniek gebied. Dit in tegenstelling tot wat sommige advertenties ons doen geloven. De prijs is, gezien de geboden informatie, dan ook aan de hoge kant. – *Joke E. Winkelman*

PEARSON B. 1991. *An artist on migration*. Harper Collins Publishers, London. 192 p. ISBN 0.00.219814.2. Prijs £19.99.

Vogeltrek bezorgt vogelaars emotionele momenten, waarbij zowel de trekkende massa's vogels als het individu bij vogelaars de adrenaline doen werken. Moreau heeft geschat dat in het najaar 5 miljard Europese vogels Afrika binnen trekken. Daarbij zouden 900 miljoen Fittissen, 375 miljoen Oeverwaluwen, 120 miljoen Tapuiten en 70 miljoen Gele Kwikstaarten zijn.

De onrust waartoe het trekgebeuren leidt, werd de Britse vogelschilder Bruce Pearson te machtig. Hij construeerde een soort draagbaar atelier, nam het bouwsel op de rug en reisde vijf jaar lang met de trekvogels mee, van Noord-Groenland tot Afrika ten zuiden van de evenaar. Pearson vindt geportretteerde vogels zonder het landschap, het biotoop waarin ze thuishoren eigenlijk maar niets. Een beschrijving als bijvoorbeeld bij de Boomvalk: "broedt in gematigde tot subtropische zones en overwintert in Afrika ten zuiden van de Sahara" is voor Pearson een uitdaging om dit zelf lijfelijk te ervaren. *An artist on migration* is het resultaat van deze hunker-ing.

De vogelschilder zal altijd op de vogelfotograaf vóór hebben dat hij de sfeer kan scheppen; de fotograaf blijft afhankelijk van een overigens wel door hem in de marge te beïnvloeden realiteit. Dat sfeer scheppen, dat voedsel geven aan *the windmills of the mind*, is Pearson goed

gelukt. *An artist on migration* is een boek vol sfeer en beweging, waarbij de (trek)vogelwaarnemer ooit beleefde superbe ogenblikken zal herkennen. Tussen zijn schilderijen door werkt Pearson veelvuldig met losse schetsen en aanzetten. Met zijn werk weet hij op kundige wijze duidelijk te maken welke enorme hindernissen trekvogels moeten nemen. Een familie Tapuiten op een kei in NO-Groenland in augustus, net voor de afreis, gevolgd door aangrijpende afbeeldingen van Tapuiten in de Sahara en de Sahel, rustend in de schaduw van een vat respectievelijk een doornstruikje. Zo staat het boek vol met contrasten: Grauwe Kiekendieven boven de Sahelvlakte, boven Jutland en baltsend in Norfolk. Een over het Skagerrak trekkende Boomvalk en daarna Boomvalken die boven termietenheuvels in Zuidelijk Afrika jagen.

De begeleidende tekst laat zich plezierig lezen. Steeds voorzien van kaartjes, plaatst Pearson zijn eigen veldervaringen in het grote trekgebeuren zoals dat beschreven is in de gerenommeerde literatuur. Hierdoor wint het boek aan waarde. *An artist on migration* bezorgde mij kostelijke uren. Wel heb ik Bruce Pearson in hoge mate bejijd. — *Gerard L. Ouweeneel*

E. THALER. 1990. *Die Goldhähnchen*. Die Neue Brehm-Bücherei 597, Ziemsen Verlag, Wittenberg. 166 p. ISBN 3.7403.0224.0. Prijs f 33,60.

In dit 597e deeltje uit de Neue Brehm-Bücherei komen het Goudhaantje en het Vuurgoudhaantje aan bod. Twee soorten bij uitstek om een onderzoeker voor grote problemen te stellen. Want hoe bestudeer je deze kleine, onopvallende, bewegelijke zangvogeltjes die zich bij voorkeur hoog in de bomen ophouden, waarvan de nesten eigenlijk alleen per hoogwerker bereikbaar zijn en nestcontrole onherroepelijk leidt tot vernietiging van het nest? Onderzoekster en auteur Ellen Thaler nam de uitdaging aan en besteedde in de periode 1967-72 3500 uur aan veldstudie in de wijde omgeving van Innsbruck, later nog aangevuld met studiebezoeken aan het Bodenseegebied, het Beierse Woud, Italië, Corsica, Joegoslavië en de U.S.A. In 1969 besloot zij beide soorten in volières te

gaan houden om de gegevens die zij in het veld niet kon verzamelen, toch boven water te krijgen.

Het boekje betreft een samenvatting van de verzamelde gegevens, en van de met name Engels- en Duitstalige literatuur. Aan bod komen systematiek, verspreiding, biotoop, dichtheid, voedsel, geluid, gedrag, voortplanting, rui, trek, overwintering, vijanden, niet-inheemse soorten, goudhaantjes als voliërevogels en hybriden. Het boekje wordt afgesloten door een literatuurlijst en een uitgebreid trefwoordenregister. Het zal niemand verbazen dat ruim de helft van de tekst de drie onderwerpen beslaat die juist bij vogels in gevangenschap goed zijn te bestuderen: geluid, gedrag en voortplanting. Het zijn ook de hoofdstukken die het beste zijn onderbouwd. De overige hoofdstukken zijn meestal summier en soms ook anekdotisch van aard. Zo tref je onder het hoofdstukje "dichtheid" niet de verwachte dichtheidsgegevens in verschillende biotopen aan, maar wat algemene tekst over aantalschommelingen die van jaar tot jaar kunnen optreden. Trek en overwintering komen slechts zijdelings aan bod, terwijl literatuur hierover nauwelijks is opgenomen. Naar biometriegegevens zal men in dit boekje tevergeefs zoeken. Het hoofdstuk over niet-inheemse soorten betreft een korte tekst alsmede kleurenfoto's van *Regulus regulus teneriffae* en de Noordamerikaanse soorten *R. satrapa* en *R. calendula*.

In het boekje staan naar verhouding veel zwart-wit foto's en tekeningen. Het meestal niet statistisch bewerkte cijfermateriaal is over het algemeen in de lopende tekst opgenomen. Het aantal figuren en tabellen is dan ook beperkt en deze zijn niet altijd van een duidelijk onderschrift voorzien. Aardig zijn de foto's van een voedselproef, waarbij het Goudhaantje juist de kleinste en het Vuurgoudhaantje de grootste spinnen bleek uit te zoeken, de foto in bovenaanzicht van een jong Goudhaantje in dreighouding, waarbij de lichte vleugelstrepen en de daaronder gelegen donkere wingpanels een opmerkelijk "ogenpatroon" vormen, en de kleurenfoto van een in gevangenschap geboren kruising tussen een vrouwtje Goudhaan en mannetje Vuurgoudhaan. Al met al een aardig boekje voor wie wat meer over beide soorten wil weten. — *Joke E. Winkelman*